

Monika Antos

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Skutki braku udzielenia zgody na zbycie udziałów przez spółkę

Wstęp

Polskie ustawodawstwo hołduje zasadzie swobody obrotu udziałami. Ich zbycie, poza wyjątkami przewidzianymi w ustawie nie może być w żaden sposób ograniczone¹.

Jednym z dopuszczalnych przez kodeks spółek handlowych ograniczeń jest wprowadzenie w umowie spółki wymogu uzyskania zgody spółki na zbycie udziału (art. 182 § 1 k.s.h.).

Postanowienia te mogą zostać wprowadzone do umowy spółki zarówno przy jej zawieraniu, jak i przez zmianę umowy spółki, uchwaloną odpowiednią większością głosów. Wydaje się, że z uwagi na regulacje art. 246 k.s.h., na uchwałę w zakresie tej zmiany zgodzić powinni się wszyscy wspólnicy, jako że będzie uszczuplała ona przyznane im wcześniej prawa udziałowe, w postaci nieograniczonej swobody w zbywaniu udziałów².

Zarówno doktryna, jak i orzecznictwo zgodnie stoją na stanowisku, że nie dopuszczalne jest wprowadzenie całkowitego zakazu zbywania udziałów i uczynienia wspólnika „więźniem” spółki. Stoi to w sprzeczności z naturą stosunku spółkowego³.

Nie wyklucza to jednak umownego zobowiązania wspólnika, wyrażonego nawet w umowie spółki do niezbywania udziału przez pewien okres czasu lub

¹ A. Herbet, Rozporządzanie udziałami, [w:] *Prawo spółek kapitałowych. System Prawa Prywatnego*, t. 17A, red. S. Sołtyński, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 281.

² A. Herbet, *Umowa spółki jako podstawa ograniczenia obrotu udziałami*, [w:] *Obrót udziałami w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, Legalis 2004, rozdz. 3.2.1.1 (<http://www.legalis.pl/>).

³ R.L. Kwaśnicki, M. Koźuchowski, *Skutki uchylenia uchwały wyrażającej zgodę na zbycie udziałów spółki z o.o.*, „Prawo Spółek” 2008, nr 3, s. 17; M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks Spółek handlowych. Komentarz*, wyd. 3, LexisNexis, Warszawa 2009, s. 311–312.

nawet na czas nieokreślony. Zobowiązanie to nie będzie miało jednak skutku wobec osób trzecich. Zatem wspólnik, który mimo zobowiązania zbyłby swój udział, odpowiadać będzie tylko przed spółką i jej wspólnikami na ogólnych zasadach prawa cywilnego (art. 471 k.c. i nast.).

Ograniczenie zbywalności nie musi dotyczyć wszystkich udziałów równomiernie mogą odnosić się tylko do części z nich⁴.

Organ wydający zgodę na zbycie

Zgodnie z art. 182 k.s.h., jeżeli umowa spółki nie przewiduje inaczej, zgodę wydaje zarząd. Dyspozytywny charakter tego artykułu dopuszcza zatem przeniesienie kompetencji do udzielenia zgody na inny organ spółki tj. zgromadzenie wspólników czy radę nadzorczą⁵. Od wyrażenia zgody przez spółkę tj. zgody wyrażonej w art. 182 k.s.h. odróżnić należy przyznanie tego uprawnienia konkretnemu wspólnikowi⁶. Ważne jest również, aby w takiej sytuacji określić w umowie spółki, czy uprawnienie to przysługuje konkretnej osobie, czy niejako połączone jest z danym udziałem.

Przyznanie uprawnienia do wydania zgody na zbycie udziału innemu organowi wymaga szczegółowej regulacji w umowie spółki, w szczególności sposobu wyrażenia zgody czy wskazania terminu podjęcia stosownej decyzji. Kodeksowe regulacje znajdują zastosowanie jedynie w przypadku, gdy umowa spółki wyraża obowiązek uzyskania zgody spółki (ewentualnie wskazuje zarząd jako organ prowadzący sprawy i reprezentujący spółkę) nie precyzując żadnych dodatkowych warunków jej uzyskania.

W modelu kodeksowym, wspólnik zwraca się do zarządu z wnioskiem o wyrażenie zgody, najczęściej przedstawiając zawartą już przedwstępną bądź warunkową umowę zbycia udziału. Zarząd udziela zgody w formie pisemnej.

Jeżeli zarząd odmówi udzielenia zgody, wspólnikowi przysługuje uprawnienie do wystąpienia do sądu rejestrowego z wnioskiem o wyrażenie zgody na zbycie udziału, pod warunkiem wystąpienia ważnych powodów.

Orzecznictwo i doktryna zdefiniowały te sytuacje jako m. in. sytuacja finansowa uniemożliwiająca dokonanie dopłat, złe stosunki majątkowe, choroba, działalność konkurencyjna, nieporozumienia z innymi wspólnikami itp.⁷

⁴ Tak T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, *Kodeks handlowy z komentarzem i skorowidzem*, Księgarnia Naukowa, Łódź 1999.

⁵ Tak A. Szajowski, M. Tarska, *Komentarz do artykułów 151–300*, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych*, t. 2, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2005, s. 327.

⁶ R.L. Kwaśnicki, M. Koźuchowski, *op. cit.*, s. 17.

⁷ M. Allerhand, *Kodeks handlowy. Komentarz*, wyd. 3, Park, Bielsko–Biała 1998, s. 266.

Problemy pojawiają się w sytuacji, w której wspólnicy na mocy umowy spółki przeniosą kompetencje do udzielania zgody na zgromadzenie wspólników bądź radę nadzorczą i nie uregulują trybu, ani terminu uzyskania zgody.

Zgodnie z literalnym brzmieniem ustawy wydawałoby się, że w takiej sytuacji nie można nawet analogicznie stosować przepisów art. 182 § 3–5 k.s.h. Zgodnie bowiem z art. 182 § 2 k.s.h. – przepisy 182 § 3–5 k.s.h. stosuje się, jeżeli zbycie udziałów uzależnione jest od zgody spółki, chyba że umowa stanowi inaczej.

Charakter prawny zgody

Zgoda udzielana przez spółkę bądź jej organ ma charakter jednostronnej czynności prawnej. Jest to oświadczenie woli, do którego stosować będziemy przepisy art. 60 k.c. i nast.⁸ Oświadczenie to złożone jest z chwilą, gdy zbywca bądź nabywca udziałów może zapoznać się z jego treścią. Odwołanie oświadczenia woli jest skuteczne, jeżeli doszło do adresata jednocześnie z tym oświadczeniem lub wcześniej. Ze względów praktycznych oraz dla celów dowodowych oświadczenie to powinno zostać udzielone w formie pisemnej.

Najistotniejszym aspektem zgody jest fakt, że może ona zostać wyrażona przed zawarciem umowy sprzedaży, jak również po jej zawarciu. Zgoda wyrażona po zawarciu umowy ma moc wsteczną od daty jej zawarcia.

Należy rozważyć w tym miejscu charakter prawny skutków braku udzielenia zgody. Skutki te rozpatrywać możemy w trzech płaszczyznach zobowiązaniowej, ustawowej oraz mieszanej.

W płaszczyźnie zobowiązaniowej należy podnieść, że wymóg uzyskania zgody wprowadzany na podstawie umowy, tworzyłby jedynie zobowiązanie dla stron i nie wpływałby na sytuację prawną nabywcy. Zbycie udziału bez uzyskania zgody w takim przypadku rodziłoby jedynie odpowiedzialność odszkodowawczą zbywcy wobec spółki i jej wspólników, co potwierdza również regulacja art. 17 § 3 k.s.h.

W płaszczyźnie ustawowej. Czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna. Jako że wymóg uzyskania zgody przez spółkę ma wyraźną podstawą ustawową w art. 182 k.s.h., brak zgody wywoływałby skutek nieważności czynności prawnej.

⁸ Literatura w tym przedmiocie: S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza – część ogólna*, wyd. 10, LexisNexis, Warszawa 2011; Z. Świeboda, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego, cz. 2, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, wyd. 3, LexisNexis, Warszawa 2004; M. Ulasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2008; *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, wyd. 3, C.H. Beck, Warszawa 2008,

Obydwa wyrażone powyżej stanowiska nie dają się jednak pogodzić z celem wprowadzenia regulacji uzyskania zgody, a w drugim z bezpieczeństwem obrotu gospodarczego. Dlatego orzecznictwo wypracowało stanowisko niejako „pomiędzy”. W wyroku z dnia 12 maja 2004 r. Sąd Najwyższy wskazał, że *przepis art. 181 § 1 KH (aktualnie 182 k.s.h.), należy traktować jako przepis uzależniający skuteczność czynności prawnej od zgody osoby trzeciej (spółki). Przyjmowanie bowiem skutku nieważności czynności prawnej nie miałoby dostatecznej podstawy, zaś niedopuszczalna byłaby wykładnia art. 181 § 1 KH pozbawiająca go znaczenia normatywnego*⁹.

Powyższy wyrok potwierdził stanowisko Sądu Najwyższego, że *umowa zbycia udziałów, zawarta bez zezwolenia spółki z o.o. (do udzielenia którego właściwe jest zgromadzenie wspólników), stanowi czynność bezskuteczną, i to zarówno wobec spółki, jak i w stosunkach między stronami. Umowa taka może stać się skuteczna dopiero wtedy, gdy stosowne zezwolenie zostanie udzielone*¹⁰.

Orzecznictwo wyraźnie przyznało zatem możliwość uzyskania zgody po dokonaniu czynności oraz określiło stan, który występuje pomiędzy wyrażeniem zgody a zawarciem umowy jako bezskuteczność zawieszoną.

Odmowa oraz stan zrównany z odmową potwierdzenia

Kluczową zatem kwestią jest okres, przez jaki zgoda ta może zostać udzielona.

Sąd Najwyższy wskazał jedynie zdarzenie, które powoduje ostateczną nieważność umowy zawartej bez wymaganej zgody w wyroku z dnia 16 marca 2006 r. Sąd Najwyższy stwierdził, iż

*zgodę spółki na nabycie udziału, wymaganą na podstawie art. 182 k.s.h. w związku z umową spółki, należy ujmować jako zgodę osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 k.c. Może więc ona przybrać postać także potwierdzenia, co sprawi, że dopóki potwierdzenie pozostaje aktualne, dopóty umowa zbycia udziału zawarta bez zgody jest czynnością niezupełną („kulejącą”). Umowa zbycia udziału zawarta bez zgody spółki staje się zatem definitywnie nieważna dopiero z chwilą odmowy potwierdzenia lub nastąpienia stanu zrównanego z odmową potwierdzenia*¹¹.

Kluczową kwestią staje się rozszyfrowanie dwóch ostatnich zdarzeń tj. chwili odmowy potwierdzenia oraz nastąpienia stanu zrównanego z odmową potwierdzenia.

⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2004 r., sygn. akt (III CK 512/02), LEX 483367. Inaczej S. Rudnicki [w:] S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz...*, op. cit., s. 315.

¹⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 września 1993 r. (II CRN 60/93), OSN 1994, nr 78, poz. 159.

¹¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2006 r., sygn. akt. III CSK 32/06, LEX 231484, tak również Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2007 r., sygn. akt III CSK 311/06, LEX 274197.

Najłatwiejszym rozwiązaniem jest definitywnie wyrażone oświadczenie woli, w postaci uchwały zarządu, rady nadzorczej czy zgromadzenia wspólników. Co jednak w sytuacji, w której organy te nie chcą zająć stanowiska w sprawie. Bardzo łatwo można bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której – na wskutek zmian w strukturach właścicielskich spółki – dojdzie do takich zmian osobowych, że w interesie aktualnego składu danego organu nie będzie wyrażenie takiej zgody. Jakie środki służą w takim wypadku wspólnikowi, który zawarł wcześniej umowę sprzedaży udziałów bądź zamierza ją zawrzeć?

W tym miejscu należy wyraźnie podzielić sytuację potencjalnego zbywcy na cztery możliwości.

Pierwsza możliwość to sytuacja, w której nie doszło jeszcze do zbycia udziałów a organem wyrażającym zgodę jest zarząd.

Druża możliwość to sytuacja, w której również nie doszło do zbycia udziałów a organem wyrażającym zgodę jest zgromadzenie wspólników bądź rada nadzorcza.

Trzecia możliwość to sytuacja w której, doszło już do zbycia udziałów, a organem który może potwierdzić tę czynność jest zarząd.

Czwarta możliwość to sytuacja, w której doszło o zbycia udziałów a organem, który może to potwierdzić jest zgromadzenie wspólników bądź rada nadzorcza.

Wezwanie do złożenia oświadczenia woli

W pierwszej kolejności należy rozważyć możliwość wystąpienia do danego organu spółki z wnioskiem o wydanie stosownego oświadczenia woli wraz z określeniem terminu na wydanie takiego oświadczenia. Jerzy Oczkowski cytując R.L. Kwaśnickiego, twierdzi, że okres ten można zracjonalizować tj. np. jeżeli uprawnionym do wyrażenia zgody jest zarząd terminem możliwym do określenia jest np. najbliższe posiedzenie zarządu¹².

Jeżeli na takim posiedzeniu nie zostanie podjęta uchwała można założyć, że nastąpił stan zrównany z odmową udzielenia zgody. Interpretacja ta nie jest pozbawiona pewnych wątpliwości. Nie odpowiada bowiem na pytanie, czy niezamieszczenie w porządku obrad już pierwszego posiedzenia po złożeniu wniosku powoduje stan zrównany z odmową, czy zarząd powinien mieć możliwość zamieszczenia tej sprawy na kolejnym posiedzeniu.

Wydaje się zatem, że uznanie, iż brak zamieszczenia np. w porządku obrad zarządu czy najbliższego zgromadzenia wspólników powoduje stań zrów-

¹² J. Oczkowski, *Ograniczenia w rozporządzaniu udziałami w spółce z o.o.*, „Prawo Spółek” 2010, nr 9, s. 50, za: *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, red. R.L. Kwaśnicki, Warszawa 2005, s. 471.

noważony z odmową potwierdzenia nie rozwiązuje problemu, gdyż nie daje jednoznacznej odpowiedzi odmownej. Co więcej w tym kontekście należałoby się również zastanowić nad samymi regułami składania oświadczeń woli. O ile w stosunku do osoby fizycznej przez oświadczenie woli będziemy rozumieć każde zachowanie, się tej osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny, w tym również przez ujawnienie tej woli w postaci elektronicznej, o tyle należy zwrócić uwagę, że kodeks spółek handlowych wyraźnie wskazuje, iż zgromadzenie wspólników wyraża swoje oświadczenie poprzez uchwały podejmowane na zgromadzeniu wspólników. Nadto uchwały te powinny zostać zaprotokołowane, co wskazuje, że oświadczenie to powinny być składane w formie pisemnej. Czy zatem zaniechanie organu tj. zgromadzenia wspólników, może być poczytywane za złożenie oświadczenia woli o braku wyrażenia zgody.

Uważam jednak, że w tym przypadku powinno opowiedzieć się za wykładnią funkcjonalną, niezależną od formy, jaką ustawa przewiduje dla wydania oświadczenia pozytywnego tj. o wyrażeniu zgody. Podobnie bowiem jak ma to miejsce przy osobach fizycznych, jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie. A contrario zatem można wnioskować, że nie ma wymogu szczególnej formy dla oświadczenia, które tej zgody odmawia. Analogicznie powinniśmy zatem wyklądać oświadczenia woli, których wyrazem jest uchwała zgromadzenia wspólników. Wyrażanie zgody musiałoby nastąpić w formie uchwały, brak jej zaś podjęcia można poczytywać za odmowę wyrażenia zgody, mimo iż oświadczenie to nie zostało wyrażone w formie uchwały¹³.

Sytuacja I

Uprzednia zgoda wyrażana przez zarząd

Jeżeli jednak przyjmiemy, że brak umieszczenia przedmiotowej uchwały w najbliższym porządku obrad danego organu powoduje powstanie stanu zrównanego z odmową udzielenia zgody, w sytuacji pierwszej tj. wyrażania

¹³ Inaczej R.Uliaz: „Jeżeli przedmiotem udzielającym zgody [o której mowa w art. 182 k.s.h.] jest podmiot inny niż zarząd, to do ważności zgody konieczne jest zachowanie takiej formy, jaka przewidziana jest dla dokonania danego rozporządzenia udziałem” w: *idem, Kilka uwag dotyczących zastawu na udziałach w sp. z o.o.*, „Nowy Przegląd Notarialny” 2006, nr 1; także R.L. Kwaśnicki: „Tym niemniej słusznym wydaje się przyjęcie poglądu o obowiązywaniu tego wymogu (art. 2 k.s.h. w zw. z art. 63 § k.c.) W konsekwencji można przyjąć, iż jeżeli brak jest przepisu szczególnego, do wyrażenia zgody na zbycie udziałów konieczne jest wyrażenie zgody w formie z notarialnie poświadczonymi podpisami (art. 180 k.s.h.) lub wyższej (np. aktu notarialnego)” w: *idem, Skutki uchylenia uchwały wyrażającej zgodę na zbycie udziałów spółki z o.o.*, „Prawo Spółek” 2008, nr 3, s. 18; jak również J. Oczkowski: „(...) powinna być wyrażona w formie pisemnej. Jest to forma zastrzeżona ad probationem. Należy zatem wnioskować, że odmowa wyrażenia zgody także powinna zostać wyrażona w formie pisemnej” w: *idem, Ograniczenia...*, *op. cit.*, s. 49.

zgody przez zarząd, otworzyłoby nam to drogę do wystąpienia z powództwem z art. 182 § 3 k.s.h.

Roszczenie do sądu rejestrowego o wydanie zgody z art. 182 § 3 k.s.h.

Przepis ten przewiduje bowiem uprawnienie dla wspólnika, któremu zgody odmówiono do wystąpienia z roszczeniem o udzielenie zgody przez sąd rejestrowy. Warunkiem udzielenia takiej zgody jest istnienie ważnych powodów. Wydaje się, ocena ważnych powodów przez sąd powinna mieć na uwadze nie tylko okoliczności występujące po stronie wspólnika, ale przede wszystkim po stronie spółki.

Roszczenie to rozpatrywane będzie przez sąd rejestrowy jednakże nie jest sprawą rejestrową i nie jest rozpoznawane w postępowaniu rejestrowym¹⁴.

Należy zważyć, jednak na ograniczenie, jakie niesie za sobą sformułowanie tego przepisu. Cześć doktryny opowiada się za uznaniem, że przepis ten może stanowić podstawę roszczenia jedynie w sytuacji, w której umowa spółki uprawnia do wydania zgody na zbycie udziału przez zarząd i na dodatek nie precyzuje żadnych dodatkowych wymogów, przez co zastosowanie znajdą jedynie regulacje kodeksowe. Nie może on zatem znaleźć zastosowania w przypadku, gdy kompetencje do wyrażenia zgody przeniesione zostały na inny organ np. zgromadzenie wspólników lub radę nadzorczą¹⁵.

Sytuacja II

Upřednia zgoda wyrażana przez zgromadzenie wspólników bądź radę nadzorczą

Jakie roszczenia będą zatem przysługiwać wspólnikowi, który chce zawrzeć umowę sprzedaży udziałów, a zgodnie z umową spółki zgodę na tę czynność wyraża zgromadzenie wspólników lub rada nadzorcza.

Powództwo o wydanie zastępczego oświadczenia woli

Jak wskazuje orzecznictwo jednym z pomysłów na wypełnienie tej luki byłoby wstąpienie z powództwem o wydanie zastępczego oświadczenia woli.

Jednakże ze względów, o których mowa poniżej nie można uznać, że roszczenie takiego byłoby zasadne.

¹⁴ Patrz: J.P. Naworski, R. Potrzebszcz, *Komentarz do kodeksu spółek handlowych. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, LexisNexis, Warszawa 2001, s. 258 i powołane tam orzecznictwo.

¹⁵ Tak J. Oczkowski, *Ograniczenia...*, *op. cit.*, s. 57.

W pierwszej kolejności należałoby wskazać materialnoprawną przesłankę takiego roszczenia albowiem artykuł 64 k.c. może mieć zastosowanie tylko wówczas, gdy istnieje:

*cywilnoprawny obowiązek dokonania określonej czynności prawnej (złożenia oświadczenia woli). Z obowiązkiem tym musi być skorelowane odpowiednie uprawnienie drugiej strony o charakterze roszczenia cywilnoprawnego. Przesłanka ta jest spełniona, gdy możliwe jest określenie konkretnej treści oświadczenia woli, które ma być złożone przez zobowiązanego*¹⁶,

przy czym treść konkretnej czynności powinna wynikać z ustawy bądź innej z czynności prawnej¹⁷.

Należy zatem rozważyć, czy art. 182 § 1 k.s.h. w związku z odpowiednimi uregulowaniami umowy spółki stanowi materialnoprawną przesłankę do tego roszczenia. O ile powyższe wydaje się być nietrudne do obronienia, o tyle problemy pojawić mogą się przy określeniu konkretnej treści tego oświadczenia woli.

Tym samym zgodzić się należy z orzeczeniem Sądu Apelacyjnego w Warszawie, który stwierdził iż:

*art. 64 k.c. nie uprawnia sądu do wydania zezwolenia na przeniesienie udziału w spółce z o.o. i nie może prowadzić do zobowiązania spółki do złożenia oświadczenia woli zastępującego owo zezwolenie w sytuacji, gdy nie istnieje źródło takiego obowiązku spółki w umowie bądź przepisie prawa*¹⁸.

Wobec powyższego uznanie powództwa o złożenie zastępczego oświadczenia woli wydaje się być ograniczone jedynie do sytuacji, w których w umowie spółki przewidziano warunki na których powinno to nastąpić. Co więcej warunki te powinny być obiektywne, tak aby z każdego z nich wynikał bezpośredni obowiązek do wyrażenia zgody w momencie jego ziszczenia.

Odpowiednie stosowanie art. 182 § 3 k.s.h.

Wykluczając powództwo z art. 64 k.c. w zw. z art. 1047 k.p.c. dochodzimy do sytuacji, w której współnikowi obowiązanemu do uzyskania zgody zgro-

¹⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 5 lutego 2009 r. syn. akt. I ACa 39/09, LEX nr 518092.

¹⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2000 r. sygn.. akt. II CKN 683/98, LEX nr 466001: „Przepis art. 64 k.c. przewiduje, że prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek danej osoby do złożenia oznaczonego oświadczenia woli, zastępuje to oświadczenie. Przepis ten nie stanowi jednak podstawy materialnoprawnej takiego roszczenia. Roszczenie jest uzasadnione tylko wtedy, gdy pozwany nie składa oznaczonego oświadczenia woli, mimo że jego zobowiązanie do tego wynika bądź z czynności prawnej, bądź z przepisów prawa”.

¹⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11 lipca 2007, I ACa 332/2007 – niepublikowany.

madzenia wspólników lub rady nadzorczej, nie przysługuje żadne roszczenie i staje się on niejako „więźniem spółki”. W mojej ocenie, sytuacji tej nie da się pogodzić z podstawowymi zasadami kodeksu spółek handlowych, a w szczególności z naturą stosunku spółki, który z zasady jest stosunkiem umownym i dobrowolnym.

Wobec powyższego uważam, że trafne jest w takiej sytuacji stanowisko K. Osajdy, który, opowiada się za możliwością analogicznego stosowania art. 182 § 3 k.s.h. Opinie swoją opiera on na językowej wykładni sformułowania „zgody odmówiono”, które pozwala na twierdzenie, iż wystąpienie do sądu rejestrowego jest dopuszczalne w przypadku odmowy udzielenia zgody przez jakikolwiek kompetentny organ¹⁹.

Sytuacja III i IV

Następcze wyrażanie zgody przez zarząd lub walne zgromadzenie bądź radę nadzorczą

Wobec powyższego oraz przytaczanego już orzecznictwa, a w szczególności wyroku Sądu Apelacyjnego z Warszawy, który stwierdził, że:

*art. 182 k.s.h. nie daje przyszłemu nabywcy uprawnienia do wystąpienia do Sądu Rejestrowego o wydanie zezwolenia po dokonaniu czynności prawnej mającej na celu przeniesienie udziału (tj. zezwolenia ze skutkiem wstecznym)*²⁰

należy uznać umowę zawartą bez wymaganej zgody zarządu za nieważną.

Ten sam skutek wywołuje odmowa wyrażenia zgody przez walne zgromadzenia lub radę nadzorczą zgodnie z cytowanym już orzeczeniem:

*Umowa zbycia udziału zawarta bez zgody spółki staje się zatem definitywnie nieważna dopiero z chwilą odmowy potwierdzenia lub nastąpienia stanu zrównanego z odmową potwierdzenia*²¹.

W takiej sytuacji wspólnik, który będzie chciał doprowadzić do zbycia swojego udziału powinien najpierw wystąpić do danego organu spółki wyznaczając mu odpowiedni termin na potwierdzenie zawartej już umowy. Jeżeli organ odmówi jej potwierdzenia, lub nie podejmie żadnej czynności w wyznaczonym terminie, wraz z jego upływem zawarta umowa stanie się

¹⁹ Tak K. Osajda w: *idem, Kodeks spółek handlowych w orzecznictwie Sądu Najwyższego w I półroczu 2004*, „Glosa. Prawo gospodarcze w orzeczeniach i komentarzach” 2005, nr 2, s. 18.

²⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11 lipca 2007, I ACA 332/2007, inaczej A. Kidyba, w: *idem, Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, *Komentarz do art. 1–300 K.S.H.* wyd. 5, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 723.

²¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2006 r., sygn. akt. III CSK 32/06, LEX 231484, tak również Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2007 r., sygn. akt III CSK 311/06, LEX 274197.

nieważna, co istotne ze skutkiem *ex tunc*. Umowa ta nie wywołała zatem żadnych skutków prawnych.

Następnie wspólnik zobowiązany będzie kolejny raz wystąpić do danego organu tym razem z prośbą o wyrażenie uprzedniej zgody na zawarcie takiej samej umowy. Tym razem jednak odmowa bądź brak reakcji organu będzie miał zupełnie inny skutek, mianowicie wspólnik uprawniony będzie do wystąpienia z powództwem z art. 182 § 3 k.s.h.

Nieco na marginesie należy wspomnieć, że uznanie danej umowy za nieważną rodzi również konsekwencje prawne dla spółki. Zbywcy przysługują przecież pełne prawa udziałowe, w tym prawo do dywidendy czy udziału w zgromadzeniach wspólników (inną kwestią jest, czy wspólnik zawiadomił taką spółkę o transakcji w trybie art. 187 k.s.h., problem tego zawiadomienia nie jest jednak przedmiotem niniejszego artykułu). Spółka będzie zatem miała obowiązek zawiadamiania danego wspólnika, m.in. o zgromadzeniach wspólników. W przeciwnym razie, wspólnikowi służyć będzie prawo do wniesienia powództwa o uznanie nieważności bądź uchylenie uchwał zgromadzenia wspólników.

Podsumowanie

Wydaje się zatem, że już niestety nie po raz pierwszy, nasz ustawodawca nie do końca przewidział konsekwencje swoich działań.

Wprowadzając bowiem art. 182 § 1 k.s.h. zezwolił na ustanowienie ograniczeń w zbywaniu udziałów nie zważając na konsekwencje takiej możliwości. Bowiem co do zasady naruszenie postanowień umowy spółki rodzi odpowiedzialność odszkodowawczą. Jednakże zarówno doktryna, jak i orzecznictwo rozszerzyło niejako skuteczność postanowień umowy w zakresie, w jakim odnoszą się do ograniczeń zbycia udziałów. Konsekwencją naruszenia tych postanowień bowiem, może być nawet nieważność umowy sprzedaży udziałów. Nie można zaakceptować sytuacji, w której dobrowolne wstąpienie w węzeł obligacyjny, jakim niewątpliwie jest stosunek spółkowy, spowoduje powstanie stanu nie rozwiązywalnego, ze względu na luki ustawodawcze. Nie może ująć również uwadze fakt, że osoby które najczęściej zakładają spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, nie są profesjonalistami i nie potrafią przewidzieć konsekwencji (często dla nich skomplikowanych) zapisów umowy spółki.

Praktyka zatem wymusza odnalezienie wyjścia z tak przedstawionego stanu prawnego. Według mojej oceny przepisy powinny być interpretowane funkcjonalnie, powinny bowiem wychodzić na przeciw obrotowi gospodar-

czemu. Dlatego też, podzielam pogląd o możliwości odpowiedniego stosowania art. 182 § 3 k.s.h. do sytuacji, w której umowa spółki przewiduje inne niż określone w kodeksie sposoby wyrażenia zgody na zbycie udziałów.

Tym samym uważam, że niezależnie od sformułowania postanowień umowy spółki, w sytuacji w której dany organ odmawia wyrażenia zgody na zbycie udziałów, współnikowi należy udzielić ochrony sądowej i przyznać uprawnienie do wystąpienia z powództwem z art. 182 § 3 k.s.h.

Konkludując, uprzednia odmowa wyrażenia zgody wobec rozszerzonej skuteczności postanowień umowy w tym zakresie, powinna niezależnie od konfiguracji (zarząd/walne zgromadzenie/rada nadzorcza) dawać możliwość wystąpienia do sądu o jej wyrażenie.

Natomiast następcza odmowa wyrażenia zgody, niezależnie od organu, który zobowiązany jest do jej wydania, prowadzić będzie zawsze do nieważności zawartej umowy sprzedaży udziałów i tym samym otwierać drogę do wystąpienia o uprzednią zgodę na zawarcie kolejnej takiej samej umowy. Takie rozwiązanie gwarantuje współnikowi ochronę sądową i tym samym realizuje zasadę swobody rozporządzania udziałami w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością.

Abstract

Consequences of the failure to grant a company permission to sell the shares

The article presents the problem of efficiency of provisions limiting the possibility of selling shares in a limited liability company. The author especially emphasises the cases when such a consent was not given, and/or when the organ obliged to give it undertakes no actions in the area. The article presents the consequences of both refusal to grant a permit before the conclusion of the share sales agreement and after such an agreement has been concluded. Moreover, it distinguishes the situations in which the provisions of the code apply directly, i.e. when the managing board expresses the consent, from the cases where the competency has been transferred to another organ, e.g., the general meeting of the supervisory council. The author believes that, independent of contractual regulations, should the company refuse such a consent, a partner should always retain the right to take a legal action to be awarded such consent.

Źródła

Orzecznictwo

1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 5 lutego 2009 r. syn. akt. I ACa 39/09, LEX nr 518092.
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11 lipca 2007, I ACa 332/2007.
3. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 września 1993 r. (II CRN 60/93), OSN 1994, nr 78, poz.159.
4. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2000 r. sygn.. akt. II CKN 683/98, LEX nr 466001.
5. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2004 r. sygn. akt (III CK 512/02), LEX 483367.
6. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2006 r., sygn.. akt. III CSK 32/06, LEX 231484.
7. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2006 r., sygn.. akt. III CSK 32/06, LEX 231484.
8. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2007 r., sygn. akt III CSK 311/06, LEX 274197.

Literatura

1. Allerhand M., *Kodeks handlowy. Komentarz*, wyd. 3, Park, Bielsko-Biała 1998.
2. Dmowski S., Rudnicki S., *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza – część ogólna*, wyd. 10, LexisNexis, Warszawa 2011.
3. Dziurzyński T., Fenichel Z., Honzatko M., *Kodeks handlowy z komentarzem i skrowidzem*, Księgarnia Naukowa, Łódź 1999.
4. Herbert A., *Obrót udziałami w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, Legalis 2004 (<http://www.legalis.pl/>).
5. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, wyd. 3, C.H. Beck, Warszawa 2008.
6. Kwaśnicki R.L., Kozuchowski M., *Skutki uchylenia uchwały wyrażającej zgodę na zbycie udziałów spółki z o.o.*, „Prawo Spółek” 2008, nr 3.
7. Kwaśnicki R.L., *Skutki uchylenia uchwały wyrażającej zgodę na zbycie udziałów spółki z o.o.*, „Prawo Spółek” 2008, nr 3.
8. Naworski J.P., Potrzeszcz R., *Komentarz do kodeksu spółek handlowych. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, LexisNexis, Warszawa 2001.
9. Nimitkiewicz J., *Kodeks handlowy, Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z komentarzem i skrowidzem rzeczowym*, Księgarnia Naukowa, Łódź 1999.
10. Oczkowski J., *Ograniczenia w rozporządzaniu udziałami w spółce z o.o.*, „Prawo Spółek” 2010, nr 9.
11. Osajda K., *Kodeks spółek handlowych w orzecznictwie Sądu Najwyższego w I półroczu 2004*, „Glosa. Prawo gospodarcze w orzeczeniach i komentarzach” 2005, nr 2.
12. Piątek P., *Brak zgody zarządu na zbycie udziałów spółki z o.o. w wykonaniu umowy przedwstępnej sprzedaży udziałów z zastrzeżeniem zadatku*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 10.
13. Rodzynkiewicz M., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, wyd. 3, LexisNexis, Warszawa 2009.

14. Sołtysiński S., Szajkowski A., Szumański A., Szwaja J., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do artykułów 151–300*, t. 2, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2005.
15. *Prawo spółek kapitałowych. System Prawa Prywatnego*, t. 17A, red. S. Sołtysiński, C.H. Beck, Warszawa 2010.
16. Świeboda Z., *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, cz. 2, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, wyd. 3, LexisNexis, Warszawa 2004.
17. Uliasz M., *Kodeks Postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2008.
18. Uliasz R., *Kilka uwag dotyczących zastawu na udziałach w sp. z o.o.*, „Nowy Przegląd Notarialny” 2006, nr 1.
19. Kidyba A., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, wyd. 5, Wolters Kluwer, Warszawa 2007.